

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ÞRIÐJA AÐALDEILD

ÁKVÖRÐUN

UM MEÐFERÐARHÆFI

kæru nr. 4591/04:
Kjartan Gunnarsson
gegn Íslandi

Mannréttindadómstóll Evrópu (þriðja aðaldeild), sem situr í deild hinn 20. október 2005, skipaðri

hr. B. M. ZUPANČIČ, *forseta*,
hr. J. HEDIGAN,
hr. L. CAFLISCH,
frú M. TSATSA-NIKOLOVSKA,
hr. V. ZAGREBELSKY,
hr. DAVÍÐ ÞÓR BJÖRGVINSSYNI, og
fr. I. ZIEMELE, *dómurum*,

og hr. V. BERGER, *ritara yfirdeildar*,

sem tekur til athugunar ofangreinda kæru, lagða fram 1. júní 2001, ákveður eftirfarandi að aflokinni umfjöllun sinni:

MÁLSATVIK

Kærandi, Kjartan Gunnarsson, er íslenskur ríkisborgari, fæddur 1951, og býr í Reykjavík. Jakob R. Möller, lögmaður í Reykjavík, kom fram fyrir hans hönd gagnvart dómstólnum.

Atvik málsins eru eftirfarandi í samantekt, að sögn kæranda:

Hinn 31. ágúst [1999] birti fréttablaðið *Dagur* grein á sama tíma og almennar umræður stóðu yfir í kjölfar þess að hópurinn Orca SA í Lúxemborg hafði öðlast mikinn hluta hlutafjár í Fjárfestingarbanka atvinnulífsins. Var mikil gagnrýni höfð uppi á forystusveit

Sjálfstæðisflokksins, þar sem kærandi var framkvæmdastjóri. Höfundur greinarinnar, lögmaður að nafni Sigurður G. Guðjónsson, hafði látið í ljós þá skoðun að almennir borgarar sættu mismunandi meðferð ef mál þeirra kæmu í hendur forystumanna Sjálfstæðisflokksins. Hann skýrði frá atvikum sem átt hefðu sér stað 1994, þegar allmargir menn, J. Ó. nokkur þeirra á meðal, höfðu keypt hluti í Íslenska útvarpsfélaginu (hér eftir nefnt ÍÚ). Með hlutafjáröfluninni stofnaðist nýr meirihluti í ÍÚ. Í kjölfar breytinga á stjórn ÍÚ hefði Íslandsbanki afturkallað tilboð um lán til ÍÚ, og hefði í raun vísað ÍÚ úr viðskiptum. Í greininni var enn fremur sagt að bankastjóri Íslandsbanka og fyrri stjórnarformaður bankans væru bundnir nánnum fjölskylduböndum, og að stjórnarformaðurinn ætti sæti í fjármálaráði Sjálfstæðisflokksins. Í framhaldinu sagði svo í greininni (skáletruðu málsgreinarnar tvær voru tilefni meiðyrðamáls er kærandi höfðaði):

„Þá var leitað eftir viðskiptum við Landsbanka Íslands. Í stóli formanns bankaráðs Landsbanka Íslands sat þá [kærandi], framkvæmdastjóri Sjálfstæðisflokksins og formaður útvarpsréttarnefndar, sem fer með mál frjálstu útvarpsstöðvanna. 29. júlí 1994 barst Íslenska útvarpsfélaginu hf. bréf frá Landsbankanum, þar sem bankinn hafnaði að eiga viðskipti við félagið. *Engar skýringar fengust, þó var okkur sagt sem stóðum í forsvari fyrir viðræðum við bankann að [kærandi] legðist gegn því að Landsbanki Íslands ætti viðskipti við félag, sem Jón Ólafsson ætti aðild að.* Engar formlegar viðræður fóru fram við hinn ríkisbankann, Búnaðarbanka Íslands, þar sem okkur var sagt í óformlegum viðræðum, að bankinn gæti ekki tekið Íslenska útvarpsfélagið hf. í viðskipti, þar sem sumir þeirra, sem orðið höfðu undir í Íslenska útvarpsfélaginu hf. á hluthafafundinum í júlí væru viðskiptavinir bankans og það gæti styggt þá, ef Íslenska útvarpsfélaginu hf. yrði veitt fyrirgreiðsla eða það tekið í viðskipti við Búnaðarbanka Íslands. Sem betur fer voru á þessum tíma líka til í landinu sparisjóðir, þar sem lítið var á viðskipti við Íslenska útvarpsfélagið hf. sem góðan kost og ábatasaman fyrir sparisjóðina. *Þar var ákvörðun um viðskipti við Íslenska útvarpsfélagið hf. tekin á grundvelli viðskiptalegra hagsmuna sparisjóðanna, en ekki á þeim forsendum hvað væri Sjálfstæðisflokknum fyrir bestu og forkólfum fjármálaráðs flokksins þéanlegt.*“

Kærandi höfðaði meiðyrðamál gegn höfundi greinarinnar, og krafðist, auk bóta, ómerkingar beggja eftirfarandi ummæla:

(1) „Engar skýringar fengust, þó var okkur sagt sem stóðum í forsvari fyrir viðræðum við bankann að [kærandi] legðist gegn því að Landsbanki Íslands ætti viðskipti við félag, sem J. Ó. ætti aðild að.“

(2) „Þar var ákvörðun um viðskipti við Íslenska útvarpsfélagið hf. tekin á grundvelli viðskiptalegra hagsmuna sparisjóðanna, en ekki á þeim forsendum hvað væri Sjálfstæðisflokknum fyrir bestu og forkólfum fjármálaráðs flokksins þéanlegt.“

Þeirri aðdróttun að hann hefði átt einhvern þátt í ákvörðun Landsbankans (sem hér eftir er nefndur bankinn) vísaði kærandi algerlega á bug sem rangri, og studdu það tveir bankaráðsmenn. Kærandi benti á að venjulega skipti stjórn bankans sér ekki af lánastarfsemi hans. Taldi hann aðdróttanirnar meiðandi, þar sem með þeim væri hann sakaður um að láta

afstöðu sína til einstakra fyrirtækja ráðast af öðrum hagsmunum en hagsmunum bankans, og um brot á almennum viðskiptareglum, viðskiptasiðferði og stjórnsýslureglum.

Héraðsdómur sem var upp kveðinn 3. maí 2000, féll stefnda í hag og gegn kæranda. Kærandi áfrýjaði, en Hæstiréttur hafnaði kröfum kæranda með dómi upp kveðnum 19. desember 2000.

Hæstiréttur tók fram að höfundur hinnar umdeildu greinar hefði ekki gert neina tilraun til að sýna fram á að kærandi hefði átt hlut að umræddri ákvörðun. Hann hefði hins vegar haldið því fram að þeir starfsmenn bankans sem sáu um að meta lánshæfi ÍÚ hefðu sagt honum og samstarfsmönnum hans frá afskiptum kæranda. Engin vísbending væri í gögnum málsins um að réttmæt viðskiptasjónarmið hefðu ekki getað legið því til grundvallar að lánveitingu var hafnað. Yfirtaka hinna nýju hluthafa hefði leitt til talsverðra átaka sem valdið hefðu nokkurri óvissu um framtíð ÍÚ, en allt benti til að því hefði lokið farsællega.

Hvað varðar hin umdeildu ummæli, þá tók Hæstiréttur fram að hinum síðari ummælum hefði ekki verið beint að kæranda sérstaklega. Hvað hin fyrri snertir tók hann fram að þau hefðu ekki lotið að því með hvaða hætti ákvarðanir hefðu verið teknar innan bankans, heldur aðeins að óformlegum útskýringum starfsmanna hans – í raun hefði engin formleg skýring verið borin fram á afturköllun lánstilboðsins. Stefndi yrði aðeins krafinn um að sýna fram á hvað forsjármönnum félagsins hefði verið sagt, með skýrslutökum af starfsmönnum bankans. Það myndi ekki duga honum að taka skýrslur af hans eigin samstarfsmönnum, hann yrði að kalla viðkomandi bankastarfsmenn til vitnisburðar fyrir dómi. Því hefði stefndi neitað, í því skyni að hlífa þeim við óþægindum, sem væri skiljanlegt með tilliti til þeirrar þagnarskyldu sem mælt væri fyrir um í 43. gr. laga um viðskiptabanka og sparisjóði, er gildi um bankastarfsmenn, og þess að þeir gætu verið tregir til vitnisburðar um háttsemi sem bankaráðsmenn teldu sér til hnekkis eða jafnvel vera lögbrot af þeirra hálfu. Einkum með tilliti til þess samhengis sem hin umdeildu ummæli höfðu verið sett fram í, nægðu hagsmunir kæranda af ómerkingu þeirra vart til að krefjast vitnisburðar af starfsmönnum bankans. Taldi Hæstiréttur að ekki yrði lagt á stefnda að færa fram sönnun fyrir þessum ummælum, þar sem það þá gæti talist óhæfilegum erfiðleikum bundið fyrir hann. Þegar litið væri til áberandi stöðu hans innan Sjálfstæðisflokksins og þess að hann hefði einnig setið í bankaráði Landsbankans og verið formaður útvarpsréttarnefndar, tilnefndur af Sjálfstæðisflokki og kosinn af Alþingi, og þeirrar kröfu að störf hans á þessum sviðum væru óháð starfi hans sem framkvæmdastjóra flokksins, yrði hann að una því að um þessi tengsl væri fjallað á opinberum vettvangi. Bæri að fara varlega í öllum tilraunum til að hefta slíka umræðu.

Í sératkvæði sínu sagði Garðar Gíslason hæstaréttardómari meðal annars að það hefði varla orðið erfitt hinum stefnda greinarhöfundi að kveðja bankastarfsmennina vitnisburðar. Áfrýjandi hefði óskað þess, og ekki yrði því heldur haldið fram að þeir væru þar með að bregðast þagnarskyldu um

neitt sem leynt ætti að fara, sbr. 43. gr. laga um viðskiptabanka og sparisjóði. Ekki hefði verið sýnt fram á að óhæfileg byrði yrði lögð á stefnda með því að krefja hann sönnunar.

KÆRUEFNI

Kærandi kvartaði undan því að dómstólar landsins hefðu brotið gegn rétti hans til æru- og mannorðsverndar samkvæmt 8. gr. sáttmálans, og hefðu þeir lagt sönnunarbyrði á hann, andstætt 6. gr. Í tengslum við báðar greinar bar hann einnig fyrir sig 14. gr.

LAGAATRÍÐI

A. Kæra um brot á 8. gr. sáttmálans

8. gr. sáttmálans er svohljóðandi:

„1. Sérhver maður á rétt á friðhelgi einkalífs síns, fjölskyldu, heimilis og bréfaskipta.

2. Opinber stjórnvöld skulu eigi ganga á rétt þennan nema samkvæmt því sem lög mæla fyrir um og nauðsyn ber til í lýðræðislegu þjóðfélagi vegna þjóðaröryggis, almannaheilla, eða efnalegrar farsældar þjóðarinnar til þess að firra glundroða eða glæpum, til verndar heilsu manna eða siðgæði eða réttindum og frelsi annarra.“

Kærandi hélt því fram að andstætt ofangreindri grein sáttmálans hefðu dómstólar landsins látið hjá líða að veita æru hans og mannorði fullnægjandi vernd. Þótt hann hefði ekki stöðu kjörins stjórnmalamanns gæti hann fallist á að sem framkvæmdastjóri valdamikils stjórnmalaflokks og stjórnarmaður í Landsbanka Íslands væri hann, líkt og þeir, „opinber persóna“. Engu að síður ætti hann að fá að njóta verndar gegn ásökunum um háttsemi sem væri ólögleg og svívirðileg, ef þær ásakanir fengju staðist. Hinar umdeildu ásakanir væru staðhæfingar um atvik, sem engar sannanir styddu, en ekki staðhæfingar um gildismat, og gengju jafnvel út fyrir hina víðfeðmu vernd tjáningarfrelsis samkvæmt 10. gr.

Dómstóllinn tekur fram í öndverðu að því var ekki haldið fram að hin umdeilda fréttaumfjöllun sem slík hefði skert friðhelgi einkalífs kæranda, heldur aðeins mannorð hans í starfi hans og stöðu. En 8. gr. tryggir ekki, eins og 17. gr. Alþjóðasamnings Sameinuðu þjóðanna um borgaraleg og stjórnmalaleg réttindi frá 1966 gerir, vernd æru og mannorðs berum orðum. Vissulega er hugtakið „einkalíf“ víðfeðmt, eins og dómstóllinn hefur áður tekið fram, og verður ekki skilgreint á tæmandi hátt. Það nær yfir efnisleg og sálræn eða siðferðileg heilindi (sjá *X og Y gegn Hollandi*, dómur 26.

mars 1985, A-deild nr. 91, bls. 11, § 22; *Rainen gegn Finnlandi*, dómur 16. desember 1997, *Reports of judgments and decisions*, 1997-VIII, § 63), og getur stundum tekið til þátta varðandi auðkenni einstaklings í samfélaginu (sjá *Mikulić gegn Króatíu*, nr. 53176/99, § 53, ECHR 2002-I; og til nánari umfjöllunar um dómaframkvæmdina sjá *Pretty gegn Bretlandi*, nr. 2346/02, ECHR 2002-III, § 61). Hins vegar hefur dómstóllinn ekki til þessa talið, í neinu máli sem höfðað er með vísan til 8. gr. sáttmálans, að sú grein feli í sér rétt til æru- og mannorðsverndar sem slíkan; þar sé um að ræða hagsmuni sem taka megi tillit til ef kvartað er undan misbresti á að ríki tryggji „rétt á friðhelgi einkalífs“ (sjá til dæmis *Sidabras og Džiautas gegn Litháen*, nr. 55480/00 og 59330/00, § 49, ECHR 2004-...; *Mustafa Gürsel Aslan gegn Möltu*, (ákv.) nr. 29493/95, 3. febrúar 2000; og *Michael Marlow gegn Bretlandi*, (ákv.) nr. 42015/98, 5. desember 2000; *Rotaru gegn Rúmeníu* [G.C.], nr. 28341/95, § 44, ECHR 2000-V; *Fayed gegn Bretlandi*, (ákv.) nr. 17101/01, og dóm frá 21. september 1994, A-deild nr. 294-B, bls. 50-51, § 67). Jafnframt staðfesti dómstóllinn, í máli *Chauvy o. fl. gegn Frakklandi* (nr. 64915/01, § 70, ECHR 2004-...), sem varðaði kæru um brot á 10. gr. sáttmálans, að „þegar dómstóllinn fer með eftirlitshlutverk sitt sem evrópsk stofnun verður [hann] að ganga úr skugga um hvort yfirvöld hafi gætt sanngjarns jafnvægis við vernd þeirra tveggja gilda sem kunna að rekast á í máli af þessu tagi, þ.e. annars vegar tjáningarfrelsis, sem 10. gr. verndar, og hins vegar rétt þess fólks, sem ráðist er á í bókinni, til verndar á mannorði sínu, réttar sem nýtur verndar 8. gr. sáttmálans sem þáttur í vernd á friðhelgi einkalífs“ (sjá enn fremur *Abeberry gegn Frakklandi* (ákv.) nr. 58729/00, 21. september 2004). Samt álitur dómstóllinn að jafnvel þótt gert væri ráð fyrir því að mál þetta félli undir svið 8. gr. hefði niðurstaða Hæstaréttar Íslands þess efnis að tjáningarfrelsishagsmunir hefðu yfirgnæfandi vægi mátt teljast eðlileg.

Í þessu sambandi ber að leggja áherslu á að ekki var deilt um að bankinn hafði hafnað öllum frekari fjármálaviðskiptum við ÍÚ, og hafði ekki tilgreint neinar formlegar ástæður fyrir því. Enn fremur var ljóst að venjulega féll það ekki undir verksvið kæranda sem bankaráðsmanns að taka þátt í meðferð einstakrar lánsúmsóknar. Kærandi þverneitaði að hafa átt nokkurn þátt ákvörðuninni og gat leitt fram vitni því til staðfestingar, en höfundur greinarinnar byggði á ótilgreindum heimildarmönnum meðal starfsmanna bankans, sem sögðu að kærandi hefði verið andvígur hvers kyns viðskiptum sem þriðji maður, J. Ó., ætti hlut að. Hæstiréttur taldi að hinn stefndi höfundur yrði aðeins krafinn um að sýna fram á að þetta hefðu bankastarfsmennirnir sagt. Hins vegar hefðu aðstæður verið þannig að hagsmunir kæranda nægðu ekki til að réttlæta að sú byrði yrði lögð á stefnda. Stefndi hafði hafnað því að koma heimildarmönnum sínum í bobba með því að fara fram á vitnisburð þeirra, og hvað sem öðru leið var þeim sennilega óljúft að bera vitni um háttsemi bankaráðsmanns sem hann teldi óviðeigandi eða ólöglega.

Taka verður fram að ummælin sem urðu tilefni málssóknarinnar tengdust óvefengjanlega málefni sem varðaði almannahag, nefnilega hvað Landsbankanum, sem er meðal helstu íslenskra banka, gekk til með að hafna öllum viðskiptum við ákveðið fyrirtæki. Í.Ú., sem rak fjölmiðla í landinu. Greinin var birt í tengslum við almennar umræður þar sem forsætisráðherra Íslands og aðrir leiðtogar Sjálfstæðisflokksins höfðu gragnrýnt öflun erlends hóps á hlutafé í Fjárfestingarbanka atvinnulífsins. Tilgangurinn var sá að bregðast við þeirri gagnrýni með því að leggja áherslu á hvernig forystumenn þess flokks höfðu áður hagað málum.

Dómstóllinn tekur einnig fram að efni hinnar umdeildu umræðu var pólitískt eðlis. Hafa ber í huga að samkvæmt dómaframkvæmd Strassborgardómstólsins veitir 2. mgr. 10. gr. sáttmálans lítið svigrúm til takmörkunar á pólitískri umræðu eða almennri umræðu um málefni sem almannahag varða (sjá *Lingens gegn Austurríki*, dómur 8. júlí 1986, A-deild nr. 103, bls. 25 og 26, §§ 38 og 42; *Wingrove gegn Bretlandi*, dómur 25. nóvember 1996, *Reports* 1996-V, bls. 1957, § 58; *Sürek gegn Tyrklandi* (nr. 1) [GC], nr. 26682/95, § 61, ECHR 1999-IV; *Hinn sameinaði kommúnistaflokkur Tyrklands o. fl. gegn Tyrklandi*, dómur 30. janúar 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I, bls. 22, § 45; *Nilsen og Johnsen gegn Noregi* [GC], nr. 23118/93, § 46, ECHR 1999-VIII). Að auki beindust hin gagnrýnu ummæli að kæranda sem „opinberri persónu“ og manni sem tók þátt í stjórn máli vegna hins tvöfalda hlutverks síns sem formanns bankaráðs og framkvæmdastjóra Sjálfstæðisflokksins (sjá *Fressoz og Roire gegn Frakklandi* [GC], nr. 29183/95, § 50, ECHR, 1999-I, og *Lingens*-dóminn, sem áður er vitnað til, § 42). Þar sem hann hafði sjálfur útsett sig fyrir því að öll hans orð og gerðir yrðu gaumgæfð af bæði fjölmiðlum og almenningi, mátti með sanngirni ætlast til þess af honum, að hann sýndi ádeilu á það hvernig hann fór með þessi hlutverk meira umburðarlyndi en hver annar almennur borgari.

Með ofangreint í huga telur dómstóllinn ekki að kvörtunarefni kæranda um þær sönnunarkröfur Hæstaréttar, sem lutu að því að hvaða marki mátti ætlast til þess af höfundum greinarinnar að hann sannaði réttmæti ásakana sinna um ástæður synjunar bankans, hafi verið til þess fallið að vekja upp álitæfni um hvort réttur hans til einkalífs samkvæmt 8. gr. var virtur. Af því leiðir að samkvæmt 3. og 4. mgr. 35. gr. sáttmálans verður að vísa þeim hluta kærunnar frá sem augljóslega illa grunduðum.

B. Kæra um brot á 6. gr. sáttmálans

Kærandi taldi enn fremur að dómstólar heimalandsins hefðu, með því að krefjast þess ekki af stefnda að hann færi sönnur á fullyrðingar sínar, snúið sönnunarbyrði við, og þannig neitað honum um réttarfarslegt jafnrétti í andstöðu við 6. gr. sáttmálans.

Dómstóllinn áréttar þó að landslög ráða sönnunarfærslu fyrst og fremst, og það er aðallega hlutverk dómstóla í heimalandinu að meta þau sönnunargögn sem fram eru færð. Hlutverk þessa dómstóls er að ganga úr skugga um að málsmeðferðin í heild sinni, þar með talin sönnunarfærsla, hafi verið réttlát (sjá t.d. *Edwards gegn Bretlandi*, dómur 16. desember 1992, A-deild nr. 247-B, bls. 34-35, § 34; *S.N. gegn Svíþjóð*, nr. 34209/96, § 44, ECHR 2002-V). Að áliti dómstólsins hefur ekkert komið fram í þessu máli sem bendir til þess að kröfur 6. gr. sáttmálans um réttláta málsmeðferð hafi ekki verið virtar. Verður því einnig, samkvæmt 3. og 4. mgr. 35. gr. sáttmálans, að vísa þessum hluta kærunnar frá sem augljóslega illa grunduðum.

C. Kæra um brot á 14. gr. sáttmálans í tengslum við 6. gr. og 8. gr.

Kærandi taldi einnig, í aðalatriðum með tilvísun til sömu málsatvika og kvartað var undan í tengslum við 6. og 8. gr. sáttmálans, að hann hefði, andstætt 14. gr. sáttmálans, sætt mismunum vegna félagslegrar stöðu sinnar.

Hins vegar telur dómstóllinn, af ofangreindum ástæðum og að því marki sem álitaefnið fellur undir lögsögu hans, að í þeirri kvörtun komi ekki fram nein vísbending um mismunun í andstöðu við 14. gr. Þar af leiðir að þessum hluta kærunnar verður einnig, samkvæmt 3. og 4. mgr. 35. gr. sáttmálans, að vísa frá sem augljóslega illa grunduðum.

Af ofangreindum ástæðum ákveður dómstóllinn samhljóða

Að kæran sé ótæk til meðferðar.

Vincent BERGER
Ritari

Boštjan M. ZUPANČIČ
Forseti